

A TÖKÉLETESSÉG SZEMÉLYTELEN

Simone Weilről Fejér Ádám esszéje nyomán

Eldadra és Medadra is alászállt a lélek. A számba vettek közé tartoztak, de nem mentek oda a sátorhoz... Ezt egyik szolga futva jelentette Mózesnek: Uram, Mózes, tiltsd meg nekik! Mózes így válaszolt: Tűzbe jössz miattam?

(Számok 11,26-29)

Ekkor János vette át a szót: Mester, láttunk valakit, aki a te nevedben úzótt ördögöt, de nem követ minket. Megtiltottuk neki, mert nem csatlakozott hozzánk. Jézus így válaszolt: Ne tiltsátok meg neki.

(Mk 9,38-39)

Ha azokat, akikről azt hisszük, mögöttünk kellene lenniük, de ott nem találjuk őket, magunk előtt keresnénk, megtalálnánk. A súlyos tévedés, a szükkeblű félreértés, a buzgóságba csomagolt irigység így szokta magát mentegeni: de hiszen a X. Y. nem csatlakozott hozzánk... Hozzánk, akik mértékadó vagyunk. Akik bírjuk az igazságot. Sőt megszabjuk, átigazítjuk, kifejezzük. Mert egyedül mi vagyunk beavatottak. A dologban az a különös, hogy ezt Isten is így gondolja. Vagyis úgy, hogy vannak választottai, akiknek többet mond, akikkel többet értet meg, mint másokkal, ők azonban nem futkosnak senkihez és sehová. Viselik, elviselik a megjelöltség kínját, s ettől még akár csatlakozhatnak is, minthogy az már mellékes. Csatlakozva növekszik a kínjuk, s épp ezért a szeretetük is. A szolgálat mögött lapuló hatalom s rang hidegen hagyja őket, csak az akol melegére vágnak, kijelölve is. Vannak kívüliek, 'benti' szívvel, s vannak bentiek, akik bent csatlakoznak. Főlöleges felsorolnunk, kihez, mihez s miért zárkóznak föl: ők mindig 'élesben' élnek. Ha a hitről, a vallásról van szó, a különállók nem azért nem sorolnak be, mert "óvják magányukat", hanem mivel már megtalálták, akit egész létükkel kerestek, Istent, már nincs mit keresniük. De mert az, akit megtaláltak, Isten, minden idejüket s erejüket az ő megismerésére fordítják. Ezért óvják magányukat. Aki megtalálta a Megtalálhatatlant, az már csak őt fogja keresni. A Megtalált elrejtőzik. Minél inkább megvan, annál inkább 'nincs meg'. Mert Weil-lel szólva: van, de nem létezik. Szemben a világgal (és az "ördöggel"), amely nincs, de létezik. Isten nem van, hanem Nincsként van. Hogy meglehessen. Nem valamiként van meg, hanem Semmiként. Sötét szabadság hull arra, aki Istent megtalálta. Nagy csönd mélyére süllyed az, a szavak alá, a jelentések mögé csúszik, visszatarthatatlanul. Ez annyi, mint élve belehalni Istenbe, mert valahogy 'ott' kell lenni, ahol ő van, de 'oda' nem lehet eljutni. Ezen nincs mit csodálkozni: a lét-dimenzió-váltás tranzitusba kerül. Aki tranzitál, az még nem exitál, de exitál is. Röptében hal meg. Illetve, röptének folyamatos meghalás az ára.

Ha Isten nem volna Isten, megtalálnánk őt, mint egy tárgyat s nyomban le is tudnánk, túladnánk rajta. De minthogy ő valóban Az, Aki, behatol az emberi bensőbe, azt mintegy kitapétázza magával, belésimul; eltűnik benne. Az ember megvan, ő nincs meg.

Ő emberi én-né lesz, az ember meg ő-vé; éntelenedik. Ők ketten már nem ismerhetők föl, külön-külön. Isten eltűnt az emberi identitásban (szegényben, amely annyira össze-vissza nyomorodott, mára, a tétova kutatás, a rosszul csengő heuréka, az intim pszichológiai di-zájn, a lelki ötlet-börze útvesztőin agyonfogdosva), s ahelyett, hogy örülne, sőt ujjongana ennek a transzcendens skizofréniának, meg akarja találni szuverén identitását, azaz szét akarja erővel választani azt, ami végre újra összeforrott; *Ne tiltsátok meg nekik*, hogy egyesüljenek. S hogy akadjon mindig valaki, aki ezt az egyesülést kímélet nélkül szeresse s hirdesse nekünk.

S. Weil azért nem csatlakozott az Egyházhhoz, mert főntartásai voltak vele szemben (inkvizíció, anatómia sit!, fölszínességek és elvakultságok, az egyháziasságnak mint a hatalomkedvelő intézménységnek túlsúlya a szellemmel szemben), nem értette a kenetteljes bennfentességet s a vele együttjáró teológiai érdektelenséget, a formalizmust, a nevelői ráhatással 'elért' gondolatlanságot s kultúrálatlanságot; "szellemi becsületessége" tiltakozott az ellen, hogy elfogadja, amit képtelen volt elfogadni. Határozott meggyőződése volt, hogy Isten azt akarja, maradjon 'fuori le mura', falakon kívül. Viszont állandóan imádkozott azért, ha Isten azt akarja, keresztelkedjék meg, erről legyenek bizonyosságai, s el ne vétse a cselekvésre fölszólító pillanatot. Tudta, Isten sokáig vár némán az ajtóban, "mint egy koldus, de mint egy koldus, egyszer örökre el is megy." S. Weil a betegágyán, nem sokkal halála előtt megkeresztelkedett, s a katolikus egyház tagjaként halt meg.

*

Semmiféle — akár magasztaló — értékítéletet nem kívánunk róla mondani, nem óhajtjuk őt 'elhelyezni' (?) Európa jelentős szellemeinek csarnokában, azt hisszük, 'elhelyezhetetlen', s még kevésbé van róla — netán olcsó — véleményünk. Weilt bámulatos szellemi ajándéknak tartjuk, keresztény hit és létfölfogás lényegére koncentráló nagyságnak, aki úgy sugározza szét axiomatikus gondolatait, mint az igazságot, s azokat annak is érezzük. Tudomásunk van eretnek-gyanús szellemi vonzalmairól, a tévedéseiről (melyekben nem követjük őt), s arról, hogy dogmatikailag *pontosan sejtett*, bár voltak fontos hittételek, amelyekről *jelentősen* hallgatott. Szellemi arculatának néhány vonását szeretnénk fölillantani, kérdéseket fölitéve egy misztikus szellemiség kultúrtörténeti megközelítését illetően. Az emberiség szakrális történetének kultúrtörténeti megragadását, kifejtését, nyomonkövetését nagyon fontosnak, hiányzóknak, pedig elkerülhetetlenül kötelességnek gondoljuk, mert a művek maguk ontológiájuk szerint is nemzetköziesek, minthogy egyetemes jelentőségük, azaz szellemileg a testvériség tényeit és fényeit hordozzák, s újra meg újra el-, illetve letörölnek bizonyos ellenálló, spontán vagy erőltetett feledékenységeket. Mégis meg kell kérdeznünk: a mű-történet, s a szellem-történet legszemélyesebb és legelrejtőbb pontjait, vagyis a kinyilatkoztatás, a misztika, a vallásos megtérés 'árnyékolt ragyogását' kutatva mit tehet s milyen mélységig a kultúrtörténeti szemléletmód? Ha csak alanyi ítéletekre támaszkodhatik, s kénytelen megállapodni — bizonyos ideologikumoktól sem mentes — következtetéseknél, a valószínű magyarázatok esetlegességeinél, célt érhet-e? Vagy kereken ki kell mondanunk, hogy a kultúrtörténeti vizsgálódás pl. a misztikában nem illetékes? S ha nem, akkor ez nem természetes-e? Vagy igenis, illetékes, a legmélyebben emberiben is, a misztika pedig emberi is? Jelenséggként s a szavaiban? S akkor ehhez új kifejezésmódra, új szavakra, új ihletettségre kell jutnia az ontikus szellem-történeti kutatásnak, amit eddig talán nem hitt saját föladatá-

nak? Egy biztos; a kultúrtörténeti szemléletmód megajándékozhat bennünket a 'kívülállók belülről állásával'. (Egy S. Weilt ismertető angol füzet címe: The Patron Saint of Outsiders — BOB Bloomfield, CTS Publication, 1993.) S talán nagyon is jókor érkeznek üzenetei, értékelése, folyamat-jellemzése a vélt vagy valódi belülről állás — szellemi — elfáradásakor, a 'bentiség' megújulásakor a Harmadik Évezred előestéjén? De: a minden emberi személyben zajló lelki-szellemi vegetálásra, megélnéklésre, föltámadásra vagy végleges elhalásra elegendően jellemző-e a kultúrát tisztelő vagy nem-tisztelő polgár magatartás-vizsgálata? Ha már a 'bőrén' fönnakadunk, megismerhetjük-e a belső lelki-szellemi szekréción működését? Csak kultúrát nem-tisztelő az a polgár, aki már kifejezetten utálja a kultúrát? Nem érti, mi az, minek az, azt nézi selejtnek, ami remekelés, mivel a selejt épp olyan, mint ő maga? Mihez van neki még köze, ha már önmagához sincs? Egyáltalán, ő még 'ki'? Valaki? Mondhatja-e bárki, hogy ő már csak 'valami'? Szemmel csak annyit látni, hogy lény. Már véglény? Még nem véglény? Akkor mi? Elég-e — tehát — szemmel látni? Szemben vele az arisztokratikus ember a reprezentatív ember? Miért? Miért *nem*? Ha csakugyan ő az, akkor ki az igaz? Ha ő az igaz, akkor ki a szent? Ha ő a szent, akkor a kultúrát nem tisztelő ember lehet-e lény, véglény? Hiszen a testvére. Komolyan kérdezem: nem a szent-e a véglény? Mi az, hogy vég-lény (Istennek semmi sem lehetetlen...) Most akkor milyen mélységig, meddig kell aláállnia az ontikus szemlélőnek? De úgy, hogy ne legyen se féllábas teológus, se szociológizált dogmatikus, se kulturális irattáros? Mi az, amit még csak ne is érintsen? Mit kell megragadnia? Lehet, hogy a kultúrtörténeti szemléletmód, miközben teljesíti eredeti rendeltetését, méri és emlékezetben tartja a kultúra 'érdemes tömegét', s ragaszkodik vonatkozás-rendszereinek értékelő tárgyiasságához, s e tárgyiasság irányához, áttekintve a különböző, de egyidejű művészeti ágak koronkénti szellemi állapotát s hozadékát, lehet, hogy ezt teljességében csak transzcendens 'égöv' alatt teheti? S ha igen, akkor merész és kockázatos kiágazásokra kell elszánnia magát? S Istentől el kell jutnia az Emberig, aki Jézus Krisztus? Illetve nélküle szembesülnie kell csonkaságával, részletek, rész megoldások, filozófiai görögtüzek túlértékelésével? S ha eljut Jézusig (mivel ontikus, el kell jutnia), miatta (s nem Benne) találkoznia kell azzal, amivé nem lehet: a teológiával, a dogmatikával, a misztikával, az emberiség belső történetével? És ha miatta, akkor hogyan lehet nem Benne? Ha Benne, az nem a legnagyobb tágasság? Kinek kell Benne lennie: az ontikus kultúrtörténetnek — lehet-é ez Benne —, vagy az ontikus kultúrtörténetésznek? Karl Rahner és H. Urs von Balthasar antropológiai krisztológiája a modern embertörténet két hatalmas fejezete, szellemtörténetileg is, és éppen transzcendens krisztológiaként az. Rahner teológiájának lényegét Walter Kasper így határozza meg: a krisztológia önmagát transzcendentáló antropológia, az antropológia töredékes krisztológia. (W. Kasper: Jézus, a Krisztus, Vigilia, 1996.)

Van-e említésre méltó eszmeáramlat, melynek nincs köze az üdvösséghez? Össze szabad-e téveszteni az eszmeáramlatok és az üdvtörténet, másrészt a személy és a misztérium 'viszonyát'? Nincs-e itt, ebben, ezekben nagy tisztázó és összehasonlító szerepe egy transzcendens hatósugarú kultúrtörténetnek, melyben az, hogy ontikus, természetes? Nem velejárója, hanem a lényege? Nem Jézus Krisztus evangéliumi jelentése és jelentősége, az ő isteni személyének evilági folyamat-története teheti-e kivételesen *konkrétá* a kultúrtörténeti eszmék, művek, jelenségek absztraktumát, megfoghatóvá esztétikumukat, mert Jézus az Atya — személytelen — tökéletességével jött közénk? Lehetséges, hogy ez a szeretet csak pítikusan értelmezhető s szellemtörténeti megjelenésében, formaalkotó, megtestesítő

öszközésében nem? Lehetséges-e, hogy ez a szeretet ma már nem az, amelyről Keresztes Szent János így szólt: *hitként*, szelíd erővel hatol be az értelembé, s benne a jót jónak, a tévedést tévedésnek, a rosszat rossznak mutatja elhomályosíthatatlan világosságában? S az, hogy Jézus távozása után is közöttünk maradt, nem hasonlíthatatlan jövője a kultúrának az elterpeszkedő kulturálatlanságban? Nem a transzcendens látásmód 'szűkíti' a tágas vizsgálódást a pontszerű valóságba?

Vajon nem S. Weil gyémántkemény y és tiszta szellemében nyílik-e kiút egzisztenciálisan véghelyzetbe jutott kultúránknak? Weil nem Jézus Krisztus. De testestül-lelkestül Jézus Krisztusé.

*

Van-e Igazság? Ez a pilátusi kérdés nem Weilé. Ő nem nagyon kérdez. Nem polemizál. Ha mégis, dialógusra, megalkuvásra képtelenül. Gyermekkorától a keresztény hiten érlelődött, s egyértelmű állításai vannak vagy állítás formájú megvilágosodásai. Zseniális intellektusát szokták emlegetni, ami bizonyára igaz is, magunk inkább gondolatainak kegyelmi erejét, innen eredő formai szakaszosságukat, mintegy vakító, egyszersmind áttételes egyértelműket látjuk rendkívülinek. Ezt talán maga is igazolja, amikor mindenkit alkalmasnak tart a zsenialitásra, mivel mindenki alkalmas a szeretetre, s "a zseni az, aki szeret." De hogy szereteten mit ért, arra csak életművének egésze válaszolhat; s ez a teljesség *pillanatonnyilag* fölmérhetetlen, akár a szeretet *örökké*. Minél nagyobb a szeretet, annál önleépítőbb. Istennek hagyja, hogy — már most — minden legyen az *itteni* mindenben; tehát a lélekben mindenekelőtt. Ezért ürességünk, megüresedésünk 'foka' jelzi a szeretetünket, azaz a valódi tudásunkat. A hit ennek a szeretetnek a másik neve, mintegy a 'hajó orra'. Oly abszolút lét-eláradás ez az emberben, amit ugyan vágyani és akarni kell, de minden erőszak nélkül: "Annak a hinni akarásnak, mely a valóságot szüli, hit a neve." Weil számára a hit, az igazság, a szeretet a valóság. A valóság tehát Isten. Valamiképpen a hit Istent, ugyanakkor Isten a lét-részesedést a hitben adja meg az embernek. Az ember tehát Isten és Isten között él, nem beszorulva, hanem a lélek végtelenné tetsző szabadságában, széttárt karral, krisztusian. Weil autenticitása abból az alaptényből következik, hogy mielőtt megismerte volna Krisztust az emberi mivoltban s a világban föllelhető nyomaiban, már szerette. Mikor pedig fölfedezte az Egyházat, *fölsírmerte* Krisztust az Oltárszentségben: "Soha nem tudtam másképpen gondolni rá" — az Oltárszentségre — "mint valami istenire."

A kereszténység javairól azonban nem elmélkedett. A keresztény hitnek (szorosabban a katolicitásnak) egyetlen forrása, lényege s java van, Jézus Krisztus, az Isten Fia, az istenemberi személy. Az ő öröklétéből s Úr-mivoltából következik minden teremtett, tehát fogható s minden örökül hagyott, általa alapított s 'foghatatlan' jó. Még a keresztény erkölcsiség is Krisztus személyének csak a — biztos — következménye. A manapság oly esetlenül és túl gyakran hangoztatott 'értékrend', vagyis az értékek (mosószappan-szó ez; mik *nem* értékek?) helyes hierarchiája, mondjuk, 'szétrendeződése' sem más, mint Krisztus isteni lényének 'lét-keletkeztetése'; viszont nekünk, keresztényeknek nincs annyi bátorságunk, hogy a keresztire mutatva, azt ajánlva ezt mondjuk: Íme, ez minden jónak a szülőhelye. Ez és nem más. Nem a tisztesség, nem a becsületesség, s legkevésbé sem az illem, a megszőkás, a jómodor, a képességek. Az Egyház is csak azért, mert Alapítója így és őt akarta. Ha mindazt a jót vágyod, ami kétezer év óta innen, ebből forrászik, vedd föl a te keresztedet

és járj. Szabadon, önkéntesen és föltétlenül. Weil ezt tette. S hozzáfűzte: az élet arra való, hogy visszaadjuk annak, akitől kaptuk. Mivel semmi egyebünk nincs, az ajándékot visszaajándékozunk. Tehát cserébe ne várjunk érte semmit. Senkit. Istent se. Amit mégis kapni akarsz cserébe, minthogy akarod, hiába hívod akár Istennek, isteninek, nem az. Az ingyenesség itt oly tökéletes, hogy minden meg gondolás csak ronthat rajta. Ezért imádták a szentek, és semmi mást nem csináltak. Persze, hiszen az *minden*, amit tettek. Az ingyenes Isten szelíd és erőtlén. Ami akár csak egy szóval is több mint az ő élő csöndje, az már erő. A leghatalmasabb erőtlénnek nincs köze az erőhöz. Az ő hatalma tiszta szeretet. Hogy *csak* szeretet, azt jelenti, örök. Az örök irtózatossá erejű. S mivel tökéletes a szeretetben, lemond az erőről mint hatalomról. Az ilyen tökéletes szeretetet csak a nem-cselekvő misztikus élheti át, szemlélve, hallgatagon, mozdulatlanul.

Átható s szüntelen belső figyelem munkál ebben a gondolkodásban. E figyelemről azt mondja, nem más, mint szeretet. Kegyelmi éberség, nyughatatlan igazságkeresés, mely *csak* az Isten-sugározta szeretetben nyugszik meg. "Az ember vagy figyel, vagy megvet." Ha figyel, a létezésével teszi azt, s egy fokon egyszerre lesz kozmikus és mikroszkopikus. A misztikus merő figyelem, ezért *magában* fedezi föl a világot, mint reális teremtetést, s benne is meg rajta túl is a valóságot szemléli. A kitartó figyelem, bárhonnan indul, szükségképpen Istenbe visz. Nem áll meg félúton a megvetés sen. Aki megvet, elherdálva a figyelem lét-energiáit, a nemlét, a bűn, a hazugság felé mozdul. Összehúzott látórésén át csak a gyűlöletre elegendő töredékes figyelme. A gyűlölet nem gazdag szegény, mint a szeretet, hanem végtelenül szegény gazdag. Nem is a létezőt gyűlöli, hanem a szenvedést a létezőben, nem fedezvén föl, hogy szenvedés nélkül halott a létező, ha mégoly élőnek látszik is. A szenvedés a cáfolhatatlan élet jele. E tapasztalatnak a bizonyossága, nem a fénye teszi boldoggá a misztikust. A misztikus nem 'úszik' a boldogságban, hanem egyszerűen megérkezik a bizonyosságba. Ez sötét és mély, de ott találja Istent. A sötét, a mély és a hallgatás Isten körül örömmé lesz. S. Weil útvesztőszerű labirintusának közepében ragyogás van.

Weil ezt az örömet anélkül éli át, hogy megfelelőnek a gondolkodását alapjaiban meghatározó szerencsétlenségről, a világban működő, vakmechanizmusokról. Lelki fejlődésében a kiszolgáltatottság keltette lázadás, az erőszak visszautasítása nemcsak kezdeti élménysor, hanem mintegy állandó, bár csillapodó 'tudatalatti', mely annak arányában csöndesedik s változik át mind mélyebb engedelmesség gé, ahogyan Istent a világban lévő egyetlen jónak, szépnek s igaznak ismeri föl. Később Isten mint a Lét s Krisztus mint az Élet egyetlenként tölti meg aszkétikus következetességgel kiüresedő lelkületét. Nem a gyanakvása, nem pesszimizmus 'hajlama' miatt beszél ritkán az örömről, a reményről. Ennek oka az, hogy nemcsak eltéríthetetlen, hanem a végletekig egyszerű, s kíméletlenül logikus érveléssel pellengérezzi ki a fölszínes, szívárványos reménykedést, és a 'testiakkal' színezett örömet. Csak a szerencsétlenségben és a halálban is érvényes reményt s örömet fogadja el, ami, aki maga Isten. Ugyanakkor az emberi szerelemben a megszentelődés esélyét látja, melyben az emberi test Isten-akarta föladatát tölti be. Három szép van a világban: az egyetemes jelentőségű vallásos liturgia, a világ szépsége és az emberszeretet, mely valójában az istenszeretet elmaradhatatlan következménye, mivel ontológiai egységben vannak. Ha az emberszeretet nem ez, nem ilyen, akkor csak e világi, anyagi szövésű, tehát időleges, bomlásra szánt mulandó, esetleges. Weil gondolkodásának keménységét nem nevezhetjük szektás rigoritásnak. Nem tesz mást, mint a szerencsétlenség és a halál könyörtelen véglegességével azt állítja szembe, ami ezt vagy kiállja, vagy fölülmúlja. Vagy nincs ilyen, vagy csak az múlja

fölül, aki, ami végtelen korlátozhatatlanság: ez a Szeretet, aki Isten. De "Isten nem a szeretet, hanem a szeretlek." Azzal, hogy a Lételet jelentő főnevet ragozni kezdi, a személyes reménybe vonja az embert, sőt a személyesedő teremtést is. Weil itt a szentek hitből merített leleményével győzi le az engesztelhetetlen tapasztalataiból kinövő tehetetlenségét.

*

Ennek a radikális, mintegy abszolutisztikus hitnek tonalitása a 'gordonka-hangú' emberismeret. Ebben ugyancsak megingathatatlan, átéltsoly végkövetkeztetésekre jut, amelyek a rendet az anarchiától elválasztó késélen haladnak. Ha már rend nem lehet a világban az isteni igazság elvetése miatt, akkor legyen anarchia; mintha a halva született gyermek után egy új fogalmazásban bízna, éppen mert rendíthetetlenül és csakis a valódi rendben van bizalma. Innen valók Weil szakszervezeti sztrájkokat szervező lépései, vitáinak, tanári működésének forradalmi hevülete, s kísérletei, hogy részt vehessen a spanyol és a német fasizmus elleni fegyveres harcban; ez utóbbira testi gyöngesége alkalmatlanná tette. Megrendítőd, hogy radikalitása akkor, amikor szelleme már minden következményével együtt befogadta 'istenszerelmét', magával szemben jottányit sem enyhült. Mindez azt mutatja, hogy a keresztén kivégzett Jézus Krisztus szenvedélyes szemlélése nem feledtette vele az emberi sorsot, s az evilági kényszerek gúzsába kötött ember sorsa sem feledtette el vele az Istenember sorsát; egyikükről mindig a másikukra gondolt. Ezért az 'emberi'-nek szigorú megfítélése mögött mély együttérzés, megértés, sőt önfeláldozó gyöngédség dereng.

Az embernek csakugyan nincs ereje ahhoz, hogy létezésének roppant nehézkedését egyedül viselje: ez emberi alaphelyzet. Vallásos terminusban azt jelenti, hogy az ember megváltásra szorul. Bárki legyen is az. Megváltásra nem az szorul, aki ezt be is látja, hanem aki megszületett. Megszületni és megváltatlannak maradni rosszabb, mint meg nem születni. Eme egzisztenciális katorgának megértése mondatja Weillel, hogy a pusztai emberi létezés az ember legfőbb s legáltalánosabb gyöngesége. Ezért a nyomorúság, a bűn a létezés velejárója s ugyanakkor »borzalmas«, mert eljegyez a halállal. Az ember a bűnt mégsem borzalomként éli át, hiszen műveli, hanem mint a természetének s hétköznapijainak cselekedeteit. Az ember szereti a bűnét, ezért szolgálja; s főleg a mai embernek — csökevényes és összezavart lelkiismerete miatt — nincs rálátása sem a tetteire, sem a viszonyaira, s végképp nincs világos tudomása arról az összebonyolított viszonyrendszerről, mely társadalmilag elfogadva, erőltetve s technikailag is megsegítve behálózza a világot. Az egyéni és a társadalmi élet 'tájkép-sorozat' mutat csata közben s csata után. Mely már nem is nagyon ráz meg. A bűn érdekesnek látszik ingerszegénynek mondott környezetünkben, a gyilkosság járulékként szolgál a sexhez; valamennyien az ember-szakmában dolgozunk. A hivatásos népiertő így lehet előzékeny férj és gondos apuka, a tudós hirhedt sikkasztó és perverz, az itthon tisztos feleség külföldön kicsapong, a jólnevelt ifjú és leány notórius hazudozó, a pap fölajzott pénz- és nőbolond, az ápolónő eutanáziás kórház-rém. A kultúrát nem tisztelő ember nem lehet erkölcsös, nem azért, mert 'nem érti Bartókot' (még Bartókot sem érti, nem hogy Arvo Pärtet, ami így hamis állítás, mert nem mérhető értékmegkülönböztetés; mégis...) hanem azért nem lehet erkölcsös, mivel ez az éles, érzékeny (evangéliumi) szem és fül bírását jelenti. A kultúrát tisztelő ember viszont nem eo ipso erkölcsös, bár van szeme

és füle, de nem vallásos, evangéliumi értelemben; ha úgy kívánja az érdeke, könnyedén kapcsolja ki egyébként éles látását, hallását. Weil szerint attól, hogy valaki szereti Mendelssohnt, még ölhet, de ha a gregoriánt szereti, nem fog ölni. A humanizmusról napjainkban derül ki, hogy minél látványosabb, annál kevésbé humánus, illetve 'átment' techno-humanizmusba; látjuk, mik a gyümölcsei. Ez a fajta az emberi-nek teljes leépüléséhez vezethet, gátlástalan mohóságával fölemésztheti a jövőt is. A gyökértelen, pusztán emberi humanizmus végképp megbukott, mert rendre elvágta az isteni-be mint talajba eresztett történeti gyökereit. Ma már ott tartunk, hogy a humanizmus embertelen; jogcímekeként a hátrányos megkülönböztetés és a korlátozás legrafináltabb s törvény külsejű szabályait gyártja sorozatban. "Minden mérgezett", állapítja meg rezignáltan Fekete László kerámikus-szobrász; a fő mérlegeverő a globalizációs személytelenségbe húzóódó, nagyon is személyes s mérhetetlen önzés.

Az arisztokratikus "humanista... segítsége" (Fejér Ádám) csak nominális, partizán-reflexió, de mint ilyen — babitsi értelemben — valóban profetikus ("Semmi vagy, ha nem vagy ellenállás"). Egy elmocsarasodó korban a hangoztatható humanizmus csalétek, és a belső, a láthatatlan hamisság lelegegánsabb öltözete a diplomáciai mosoly-rengetegben. A világ tragikus állapotának és szimpla anyagelvűségének gyógyítására nem elegendő a fénycsóvákkal megvilágított, hivatalos humanizmus; innen már csak az ellentmondásosság beavatottja vezethet ki, aki megengesztelni is képes — a szent. S. Weil katartikus lénye, gondolkodása és radikalitása — ellentmondást alig tűrve — épp erre figyelmeztet, ezt bizonyítja, erre ad példát. A kultúrát vérfagyasztóan könnyűnek találja, s lenyűgöző esztétikai hozzáértésének ítélete a kultúra műveinek túlnyomó többségét elveti, mondván: "nem isteni inspiráció hozta őket létre"; marad Homérosz, Szophoklész, Racine, Hölderlin itt-ott, Rilke az elégiáiban, és szinte semmi más. ('Nem baj' és 'No-no', jegyzi meg e sorok írója melankolikusan és némi haraggal.) Weil mégoly elfogadhatatlan ítéletéből is az az elfogultság szikrázik ki, ami nélkül alig jelenhetik meg egy misztikus gyökerű világlátás. Weil már-már anti-humánus igazság-megvallása *itt* föltétlenül, *ott* az önmegsemmisítésig engedelmes; 'tartja magát a végleteken'. Az egyetemes pusztulás higgadt szemlélésére s ennek meggyőző láttatására csak a szentség képes.

*

Az emberiség forrásának föl kutatását korábbi történeti korszakokban őszinte, nem-beli földadatnak mondhatjuk; ennek fölhajtó ereje a belátott s bevallott emberi elégtelenség volt. Ma az embernek az emberiségről alkotott fogalma zavaros, füledt, fönnhájázó és kétségbeesett egyszerre. Van egy szó, amellyel — akár egy fügefalevéllal — el akarja földni fogalmi zürzavarát; ez a szó: emberközpontú. Ideológiai ragadvány betűcsoport. Úgy hangzik, mintha valami fontosat jelentene. Mintha egy hegyomlásszerű jelenlét ellen használhatnánk pajzsul. Istené lenne ez a dörgedelmes jelenlét? Akivel szemben körbe kellene sáncolnunk magunkat, kitűzve a marquez-i táblát: Itt emberek laknak! — ? Nem hihetünk e sugalmazásnak. Az ember magában hordja a 'központját', ahol tehát ember sátoroz le, ott van a központja, a 'központúsága' (?) is. Ha lélekről van szó, szív a neve ennek a központnak. Ha viszont hatalomról, akkor az emberközpontúságot azért hangoztatják lépten-nyomon, mert épp az nincs: hatalmi erőfeszítések és öklelések közepette fölmorzsolódik a 'központúság'; maradnak az átláthatatlan viszonyok, az ilyen-olyan emberi csőd nyüzsgöve közeledik.

Ha az ember 'önmaga köré tömörül', mindent túlmagyaráz, az igazságot, a nép iránti felelősséget, s a tényleges valóságot vagy nem ismeri vagy nem is akarja megismerni; átadja, úgy ahogy van, a mindig résen lévő társadalmi 'kirakatrendezőnek'. Magyarán, az önmaga köré tömörülő ember óhatatlanul gazember lesz; a történet és az eljárás receptje Ádám s Káin óta ismeretes, de ha valaki nem figyelt volna kellőképpen őseink viselt dolgaira, III. Richárd óta okvetlenül az.

Aki *tényleg* emberközpontú, az Isten. Milyen lehetne? Istenközpontú az, aki meghalt az emberért? A teremtettek reciprocitási törvénye szerint az ember csakis akkor lehet igazán — nem emberközpontú, hanem — testvéri, felebaráti, azaz *emberi*, ha Isten-központú. A Ferdinand Ebner, és az ő nyomán a Martin Buber kiemelte Én-Te, Isten-emberi és ember-emberi alapviszony, alapvontakozás perdöntő a személy fennmaradásában. Weil önküresítő misztikája, amely az Evangéliumra és Keresztes Szent János misztikájára épül, de eredeti intellektuális erővonalak mentén épül föl, az emberi-t mint olyant annyiban tartja értéknek, amennyiben odaadható, föl-lehet áldozni, sőt el lehet vesztegetni. Önmagában meg se tudjuk őrizni, mert megromlik vagy szétporlik, nyomtalanul. Minthogy az ember végső célja az üdvösség, az öröklét, a 'belekrisztusodás' a dicsőségbe, ennek legfőbb akadálya ma is az önértékűen emberi (melynek előbb-utóbb aranyló bálványimádás-színezete lesz); emberségébe zárva akar istenivé lenni (Münchhausen-szindróma). Weil ebben is végkövetkeztetésre jut: az embernek akarnia kell semmivé lennie, és ezt az akaratát szeretnie kell, így ismervén el, hogy az isteni benne az egyetlen végtelen érték; más jó, más szép, más igaz, mint végtelen érték, egyszerűen nincs. Ezzel a külsőleg összezsugorodó, de belső tekintve sűrűsödő lét-cserével érkezhetik meg az Önmagafölöttibe. Weil — a kissé riasztóan hangzó — önmegsemmisítésre vágyakozik. S bár lehet ezt a vágyat túlhajtott krisztocentrizmusnak nevezni, valójában nagyerejű fölismeréseiből egyenesen következnek. ("Képességeim épp arra elegendők, hogy minél hamarabb tűnjek el innen!") Weil számára az életet nem a kultúra, hanem az élő igazság és az éltető szentség jelentette.

Az emberi értékek tartományának az a meghatározása, hogy van a kultúra (egyebek közt a vallás), Weil szerint így hangzik: a vallás van (egyebek közt a kultúra); a kultúrának is csak 0,001 százaléka, erről már szoltunk; "a többi elvész". A zseniális művek azok, "amelyek parancsolóan vonják magukhoz a figyelmet". Nyilvánvaló, hogy Weil vallásosságon olyan életet ért, amelyben (és nem amely fölött) nemcsak Istené az elsőség, hanem egyedül Isten az Úr, aki minden mást, ami nem-Isten, átistenít. Amivel ezt nem lehet elérni, azt az embernek, mint holtat, még ha nagyon élőnek tetszik is, el kell utasítania. Az Evangélium szavaival: hagyjátok a holtaknak, hadd temessék halottaikat. Ami nem tud vagy nem akar a teremtő Lélekhez kapcsolódni, az voltaképpen nincs is. A művészet ennek a kapcsolatnak, amely akkor igaz, ha egzisztenciális, a fölmutatása, a megtestesítése (az, hogy a kifejezése, kifejeződése, kevés), az időbeli történetiségbe ágyazott, számtalan formájával. Az *Erkölc és irodalom* című esszéjében azt írja Weil, hogy az isteni igazság a vallásban a valóságot ismerteti meg. Ezért az egyházi liturgia szépsége minden szépséget megelőz, azzal, hogy közvetlenül 'szüli', nem pedig ábrázolja a kegyelmi valóságot. Ez az oka annak, hogy csak elsőrangú művészetet tűr meg, melyben a képzeletnek nincs semmi helye, a képzelgésről, a zenei cincogásról, negédes szövegelésről nem is beszélve. "Van még egy hatalom, amely föleszméltet az igazságra. A zseniális író művei. Azoké, akinek zsenialitása... az érettség teljébe ért. Műveik túl vannak a képzeleten és minket is kivezetnek belőle."... "Minden elsőrangú művészi alkotást Isten inspirál, még ha tárgya ezerszer profán

is. A többit nem Isten ösztönözte." Ezek a művek "az életnek olyan sűrűségét adják, amelyet az élet napról-napra fölkinál, de nem tudjuk megragadni, mivel a hazugságokban leljük kedvünket."

Erkölcstelen zseni, ez kizáró önellentmondás. Aki ugyanis nem ismeri föl, hogy a lét tartja életben a testet öltött valóságot, tehát a művészetet is, és e rejtett mozgás a hitben és a hit mögött zajlik, az nem lehet zseni. Ugyanakkor a művészet "abszolút föl-szín" is, domborzat, látható szín, forma, ritmus és önállóság, de alakulásának törvénye, torlódása és kisimulása, minden rezzenése a lélek mélyén van, onnan árad föl és szét. "Ha egy író szemére hányják erkölcstelenségét, azt vetik ellene, hogy nem zseni, ha egyáltalán (esetében) még van értelme ilyen kifejezéseknek, vagy létezhet kifejeletlen zseni." Azt, hogy valaki nem zseni, "bizonyos értelemben" a művész elszenvedí, más értelemben ennek egyedül ő az oka. Ez épp annyira igaz, mint minden ember életének isteni mérlegelése, megítélése. Ez abból az abszurdként hangzó tényből következik, hogy 'mindenki mindent tud', tehát felelős, felelősségre lehet vonni, büntethető. A szentek alázata ezt bizonyítja. Akik a legkevésbé érdemelnek büntetést, azokban legmélyebb a bűntudat; az ártatlanokat eltölti a bűnbánat (Krisztus maga a Bűn, Pál apostol szavaival). A leleplezett bűnös is bizonyítja, amikor bűne büntetését követeli. A leleplezett bűnös a le nem leplezettet megszégyenítve így igazolja magas erkölcstelenségét. Hogy mi mindent nem értünk s mit mulasztunk el, azt Weilnek ez a mondata mutatja: "Mindenfajta zsenialitás... az elmélkedésből ered." És nem a tapasztalatból. Nem a tudásból. Nem is a tehetségéből. Gyökeresen a belső látásból. Egy evangéliumi párhuzamos hely szerint: szüntelenül imádkozzatok. Weil az elmélkedésen a végsőkig fölfokozott életet érti (nem belső életet, hiszen nincs más élet; egy vödör esetében nem kell külön igazolni; attól vödör, hogy úrtartalma van...), amely nemcsak csönddel veszi magát körül, hanem maga is csönd. "Nem elmélkednénk" — nem akarnánk elmélkedni — , "ha nem lenne bennünk valamilyen szeretet. Az elmélkedés a világ rendjének szeretet-formájában létesít kapcsolatot a világ szépségével. A világ szépsége a világ rendjének szeretete." Ő, aki a szavakat így sokra becsüli, ezt mondja a költészetről: a költészet nem más, mint "szavakkal közelíteni a csönd, a névtelenség felé."

Állíthatjuk, hogy Weil a reduktív szellemi szigorúság és a határtalan szabadság paradox egységének eredményeként lát ily élesen. A művészet mibenlétének leírása után idézzünk egy passzust, amelyben (a költői szabadság védelmében) a verselemzésről szól: "Ha egy költeményben kérdéssé tesszük, hogy egy-egy szó miért van azon a helyen, ahol éppen van, s ha erre válasz is akad, vagy nem elsőrendű a költemény, vagy az olvasó nem értett meg belőle semmit." Ha meg is indokoljuk, hogy annak a szónak ott kell lennie, mert egy gondolat kifejezésében azon a helyen tölti be szerepét, vagy egy nyelvtani viszony, egy rím, egy verssor-vég, egy alliteráció, egy hangulati jelzés s más poétikai okok kedvéért, akkor "a költemény fölépítésének hatásvizsgálatát végeztük el, és nem az igazi ihletét értettük meg. És most figyeljünk: "Az igazán szép költemény esetében az az egyedüli válasz, hogy az a szó azért van ott, mert megfelel annak" — a legbelső követelménynek — , "hogy ott legyen. E megfelelés bizonyítéka, hogy ott van és hogy a költemény szép. A költemény szép, azaz az olvasó nem kívánja, hogy más legyen." Igazán nem mondhatjuk, hogy ez a válasz maradi esztétikai ízlésvilágra utal.

*

Ha valami, Simone Weil műve igazi, ámulatot keltő kultúrtörténeti kincstár, s mint ilyen, az egyetemes kultúratörténet számára új felfedezésekkel kecsegtet. Weil filozófiai, teológiai, művészetelméleti, egyháztörténet-kritikai, szociológiai kiágazású misztikája az egyes szakterületeknek betekintést nyújt a többibe, és megfontolnivalót a többivel való kapcsolatában is, és mindegyiket külön-külön az önmagában szükséges elmélyedésre ösztönzi. Ennek a 'többfélének' egyetlen közös forrása egy valóban zseniális értelem, mely az istenszeretlem öröktüzén ég. Hogy ez az egyszemélyes lelki-szellemi ontológia egy posztmodernnek vagy posztmodern utánnak nevezett szellemi körképben milyen meghökkenést okoz, s hogy okoz-e egyáltalán, az teljesen mindegy. Ez az életmű megszületett, rendkívüli gondolati mélysége vitán fölüli áll, egy része a magyar anyanyelvűek számára is hozzáférhető. S. Weil művének ereje van, fénye, hatása, s képes arra, hogy átalakítsa a jóakarátú emberek gondolkodásmódját, értékismeretét. A legszemélyesebb életét is. Isten ma is, mint mindenkor, közvetítőket indít útjukra. Weil mintegy önmegtagadó célzatú vállalkozásai során — főként fizikai munkásként — kemény tapasztalatokat szerzett. E tapasztalatok a kisenmmizettek, a szegények oldalára állították őt. Társadalomkritikai elemzéseiben is a misztikus, azaz a gyökeresen reális látásmódja érvényesül (*L'Enracinement*).

Bár korunkai az ember, az emberi ellen elkövetett szüntelen és mindenfajta mérenyletek miatt a 'megszokottnál' is kegyetlenebbnek ítéli, bölcsességének filozófiai szépségével, s — ha lehet ilyet mondani — radikális türelmével mutat rá a veszélyekre, a továbbélés követelményeire. "Egyedül az ember sorsa örök. Az emberi társadalmak ideigvalók." Ha egy társadalomban az egyes ember sorsa elvész, fölörldök, maga a társadalom sem állhat fönn. A jó ugyan törekenyebbnek látszik a rossznál, de a rossz, mivel szerzetlen, eleve darabokból áll, s nem tud egységesülni. Ezért a rossz mindig erőszakos. A forradalom, mivel kénytelen erőszakhoz folyamodni, nem megoldás. Benne ugyan hangos csörömpöléssel dől össze a régi rend, főleg azért, mert már csak rendnek álcázott rendtelenség, de az új lassú bukása is elkezdődik, éppen győzelmének első pillanatában. *Az, ami igaz, se nem új, se nem régi, hanem egyetlen.* S mivel az, soha nem köti magát szorosán sem időhöz, sem helyhez; lebeg az időben, ezért látszik oly törekenynek. A ma embere ezt ismervén föl, arra vágyódik, hogy végre valami ténylegesen *jónak* engedelmeskedhessék, de mindenütt csak ál-jót lát, a szemérmetlenül durva érdekszövevények pókhálóiba gabalyodik. A helyzet annál visszatetszőbb, minél hangosabb világunk az emberi jogok s a szabadság fennkölt proklamációitól. "Ahogy a kapitalisták elárulták hivatásukat, ahogy megfélekeztek nemcsak a nép, nemcsak a nemzet érdekeiről, hanem a sajátjukéról is, ugyanúgy árulják el hivatásukat a szakszervezetek, mikor mit sem törődnek a nyomorgó munkások fölkarolásával, s inkább az érdekek védelme felé hajlanak."

A megoldatlanságok előidézte apátia szerencsétlenségbe torkollik, társadalmi méretekben. "A szerencsétlenség zaklatottságot szül". A romboló s mind gyökértelenebbé váló ember nemcsak beteg lesz, hanem — tömegméretekben — kiszámíthatatlanul veszélyes is; végső soron bűnöző. A bűnözők társadalma többé nem életképes. Mi a teendő? Begyökerezni. Begyökerezni, és másokat hozzásegíteni, hogy begyökeressenek. Hová lehet s kell gyökeret eresztetni? A jelenbe nem, mert minden jelen s mindenki jelene, a szüntelen válságok ellenére, bizonyos értelemben 'befektetés és virágzás'. A jövőt a mindig szemből érkező s fölbukkanó meglepetések teszik bizonytalanná. A jelen virágzása sokszor, talán legtöbbször csak abban fejeződhet ki, hogy az életveszélyes helyzeteket átmeneti sikerrel korrigálja; légygyökeret előrefelé pedig nem érdemes, és nem szabad növesztetni: "Már az is ve-

szedelmes illúziókkal jár, ha csupán" — formálódó — "lehetőségeket látunk a jövőben". Az ultramontán Unamuno ezt írja az Agónia Christiánában: a jónak a lehetősége rosszabb, mint a konkrét rossz; a lehető, de nem létesült jóból soha nem lesz félix culpa (baldog bűn), csak ha 'elromlik'.

Azt az örök talajt, amelybe gyökerezhetünk, múltnak hívják. A múlt hatalmas távlat visszafelé, még ha nem is a miénk már. Ami a miénk belőle, a próbákat kiállott igazság, az értékek sokfélesége, a bebizonyosodott tévedések tanulsága, a jelenben nélkülözhetetlen alázat iskolája, s annak tudata, hogy minden át- és túlélt időben titkos rosta működött, mely rázó mozgásával kíméletlenül választotta el a búzát az ocsútól, már a végső aratás előtt. Ahogy a muskátli képtelen föld nélkül élni, úgy az ember sem élhet a múltja nélkül. "Az emberi lélek minden szükséglete közül nincs olyan eleven, mint a múlt szükséglete."... "Több évszázada már, hogy a fehér ember ott pusztítja a múltat, ahol csak teheti, ostobán és elvakultan, saját országaiban épp úgy, mint másutt... A szétrombolt múlt sohasem tér vissza. Megsemmisítése talán ezért tartozik a legszörnyűbb vétkek közé." A múlt azért lehet ilyen fontos, mert ami a jövőben várakoztató reményként van elrejtve, a jelenben kétségektől sem mentes hitként mutatja magát, az a múltban szakrális folyamatként, emberek, eszmék, események biztos láncolataként élt s történt meg; a múltat nem hinni kel, hanem tisztelni, föltárni, megismerni; a múlt nem más, mint az isteni akaratként megtestesülő "áldott történet" (Hamvas Béla), "mindenestül" (S.Weil).

Világos, hogy csakis az igazság szeretete képes igazán fölismerni a múlt arcát. Itt Weil rögtön kijavítja magát: nem is az igazság szeretetéről van szó, mert ez mintha az ember különös érdeme volna, hanem arról, hogy az igazság épp oly szeretetre méltó, mint a szeretet; valójában az is: "A valódi és tiszta szeretet lényegénél fogva az igazság lelke. Ő a Szentlélek."; ezért ép elmével és szívvel nem lehet nem szeretni. S mivel "az igazsággal mindig a valóság tör fölszínre", a történeti igazság 'története' az időbe ágyazott valóság története. Ahhoz, hogy szerethessünk egy országot, "át kell éreznünk a múltját, de nem szükséges szeretnünk e múlt történetének fölszínét. Szeretnünk kell viszont történelmének néma, névtelen s eltűnt részét." A hazaszeretet szó pontosan jelöli az ember viszonyát a múltjához, mivel a múltban rejlő haza a ma élő embernek megnevezetlenül is szerves része; a hazához nemcsak ontológiai, hanem biológiai mélységben is kötődünk. Ami áttételesen ezt jelenti: "A hit valóságosabb, mint a politika.", a történelem e hártavékony fölszíne: "Aki ebben nem bizonyos, annak nincs hite", nemcsak Istenben, a hazájában sincs. "Vannak emberek, akik a történelemtanítás megszüntetését kívánják." Ebben annyi igazság van, hogy a történelmet képtelenség leckeként tanítani; a történelmet csak vallomásosan, lélekben és szellemben lehet jól tanítani, "mint az irodalmat."... "A történelemtanítás megszüntetése ... végzetes következményekkel járna. Történelem nélkül nincs haza. Az Egysült Államok esetében jól láthatjuk, milyen az az ország, melynek népe meg van fosztva időbeli dimenziójától." (S.Weil hosszabb időt töltött az USA-ban, 1942 és 43 között.)

*

Ha igaz, hogy a tudományban az igazság, a művészetben a szépség a szent, akkor a történelemben a Szentlélek és az ember viszonya az. S akkor a valóság — fordulataival, gazdagságával, kudarcaival s rettenetével együtt — éppen ez a viszony, sőt már maga az egygyéválás, az istengyermeki humanizálódás, a megszentelődés történelme. Vagyis a küzde-

lem, a hihetetlen esélyek, a vérbefullasztott kitörések, a kétségbeesett visszacsúszások és a váratlan sikerek; az Evangélium szavával "nem béke, hanem kard". De ez a kard nem testbe hatol, hanem kétélű igazságként (a Jelenések Könyve) a mindig újra fölgomolygó sötétbe, a világosság jár a nyomában. Nemcsak a munkásosztály megy a Paradicsomba, hanem az egész emberiség is. Nem vonulás ez, hanem zarándoklás, amely nagyon hasonlít az exodushoz. Weil félreérthetetlenül úgy tekint az Egyházra, mint e zarándoklat céljának s állomásainak titkos ismerőjére, amely tévedhet, de sohasem ártat s nem hazudik, az, aminek mondja magát, Jézus Krisztus kihirdetett Megbízottja, sőt a Misztikus teste, s ezért a valódi történelem felelőse. Akár hallgatnak rá, akár nem, még el is hallgathatják. Ha nem így lenne, ha más, mint akinek mondja magát, tanítása érvényét veszítené; ez — mivel remény halna meg — az emberiség halálát jelentené. Weil fönntartott egyházkritikája ellenére az Egyházat Isten-akarta közösségnek nevezi, kifejezetten az új Izraelnek, mely mind a maga lényegét, mind a származását illetően misztérium. Éppen ezért "A misztikusnak kell ajtó nyitnia minden megismerésre, minden értékre... A harmónia ez az ajtó. Krisztus a megoldás," Vagyis a természetes gondolkodásba (és nem helyette) kell beleépülniük a természetfölötti gondolatoknak, tanításnak, gondolkodásmódnak. Az utóbbi átjárja az előbbit, átformálja, a legtöbb esetben 'kijavítja', s mindig új csapásra vezet, új következtetésekre juttatja, s végül a misztikában már nemcsak egy vele, hanem az egyetlen, azaz "lélemben az igazságban imádj Isten", aki a valódi Valóság. Itt már szeretet húzza magával a világot. "A természetfölötti gondolkodás csak azokban a lelkekben lehetséges, akik Isten természetfölötti szeretetétől világítanak." A misztikus értelem nem lineárisan halad előre, mintegy az idő foglyaként, hanem paradox feszültségben, villanásszerűen fogja föl s látja meg a létezés különböző dimenzióit. A világ nyomorúságának főoka ma is az, hogy 'abszolúttá' gyötri azt, ami viszonylagos, anyagi és ideiglenes, s így — akarja-nem akarja — bálványként emeli maga fölé.

Az Isten nélküli lét- és gondolkodásmód nem tudja megakadályozni, hogy a világi mádat maga alá ne gyűrje, agyon ne nyomja, az embert. "Oly erősen kínoz minket a bálványimádás" — örvít — "betegsége, hogy a keresztényeket is megfosztja attól a képességüktől: tanúságot tegyenek az igazságról". Szerencsére, maga a Tanú, Jézus Krisztus nem csak vezet, táplálja és gyógyítja választottait, hanem időnként le is leplezi őket, így óva meg a végleges eltántorodástól. Aki az életét teszi föl arra a vágyára, hogy megismerje az igazságot, az az Egyházban — gyöngeségei ellenére — megtalálja ma is. Ha valaki annak az Egyháznak tagja, amely a keresztre szögezett Istent élőknek, szentnek, igaznak s fölségnek vallja, éppen e tagnak Egyházhoz tartozása lenne, legyen kereszt nélküli? Nem. Ha az Egyház annak az örömmek forrása, amely lassanként öröklétté változtatja az ember vegetatív létezését, akkor el kell fogadni, hogy a zsoltáros ujjongásnak van fonákja is: a szenvedés, a lelki szárazság, a kétségkedés, a csalódás kísértése, a hiábavalóság hiedelme, a tartós emberi nyomorúság a kietlen szívben, a remény elhomályosodása. Az Egyházhoz tartozni kereszthordozást jelent. Az igazi szeretetnek mindig van megbocsátanivalója. Simone Weil a Tanú egyik legnagyobb tanúja. Mindenkihez szól figyelmeztetése, különösen a Föld, a Szabadság és a Szellem katasztrófális és globális fenyegetettségének idején: "Meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk."

Az ilyen ("") jeles idézeteket S.W.: *Ami személyes, és ami szent* című válogatott írásaiból vettük, Pilinszky János, Reisinger János és Szedő Dénes fordításában; Vigilia, Budapest, 1983. Az ilyen ('-') jeles kifejezések a szerzői.